

Evlilik Öncesi İlişkileri Değerlendirme Ölçeğinin (EÖİDÖ) Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

- Yrd.Doç.Dr. Melek KALKAN*
- Öğr.Gör. Saynur Nevres KAYA**

Özet

Amaç: Bu araştırmanın amacı Evlilik Öncesi İlişkileri Değerlendirme Ölçeğini (EÖİDÖ) geliştirmek, psikometrik özelliklerini incelemektir.

Yöntem: Katılımcıların 101'i kız, 102'si erkektir; yaş ortalamaları 22.95'tir. Ölçeğin geçerliği için yapı ve ölçüt geçerliği kullanılmıştır. EÖİDÖ'nin ölçüt geçerliğini sınamak için İlişkilerde Mutluluk Ölçeği ile korelasyonuna bakılmıştır. Ölçeğin güvenirlğine ise iç tutarlılık ve test-tek-
rar test yöntemleriyle bakılmıştır.

Bulgular: İç tutarlılığı saptamak amacıyla hesaplanan Cronbach Alfa katsayısı .86'dır. Test-tek-
rar test güvenirlık katsayısı .72 ($p < .01$) olarak hesaplanmıştır. Evlilik Öncesi İlişkileri Değerlendirme Ölçeği ve İlişkilerde Mutluluk Ölçeği arasındaki korelasyon .48 ($p < .01$) değerindedir. Yapılan faktör analizi sonucunda envanterin toplam varyansın %42.99'unu açıklayan beş faktörden oluştuğu görülmüştür.

Sonuç: Evlilik öncesi ilişkileri değerlendirme ölçeğinin psikometrik özelliklerinin doyurucu olduğu ve ölçeğin geçerli ve güvenilir olarak kullanılabileceği görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Evlilik öncesi ilişki, evlilik öncesi ilişkileri değerlendirme ölçeği, geçerlik, güvenirlık.

Abstract

The Development of Premarital Relationship Assessment Scale: Studies of Validity and Reliability

Objective: The present study aimed to develop the Premarital Relationship Assessment Scale (PRAS) and to evaluate the psychometric properties of the scale.

Method: A total of 101 female and 102 male students participated in the study. The mean age of the participants is 22.95. For validity, construct validity and criterion validity were utilized. The criterion validity is assessed by examining the correlation of the PRAS with İlişkilerde Mutluluk Ölçeği. The reliability of the PRAS was assessed by Cronbach's Alpha and test-re test reliability statistics.

Results: The Cronbach Alpha coefficient regarding the internal consistency as .86. Computed test-retest reliability coefficient was .72 ($p < .01$). The Premarital Relationship Assessment Scale correlated .48 ($p < .01$) with İlişkilerde Mutluluk Ölçeği. The factor analysis showed that there were five factors explaining 42.997% of total variance of the scale.

Conclusion: The psychometric properties of the PRAS is found to be satisfactory and could be used to assess premarital relationship.

Key Words: Premarital relationship, premarital relationship assesment scale, validity, reliability.

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı.

** Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü.

Başkalarıyla bir arada yaşamaya programlanmış olan insanın, ilk toplumsallaşma davranışı olarak görülen evlilik, ilkel toplumlarda fiziksel hayatı sürdürmenin pratik bir sebebi olarak görülürken, daha sonra güvenlik ve aşk kavramları da buna eklenmiş; biyolojik, sosyal ve psikolojik ihtiyaçları gerçekleştirme isteği kişiyi evliliğe götüren etmenler olarak görülmüştür (Woody ve Woody, 1973).

Evliliğe bir alternatif olarak birlikte yaşamının geçmişe göre daha sıklıkla görüldüğü günümüzde, kadın ve erkek evliliğe hazırlık olarak birlikte yaşamayı seçmektedirler. Pek çok insan, birlikte yaşamının evliliğe hazırlayışıyla ilgili olumlu yaklaşımlar içinde olsa da, araştırmalar birlikte yaşamının etkili bir hazırlık sağlamadığını göstermektedir. Evliliğe oldukça hızlı ve hazırlıksız giren genç bireyler, uzun dönemli ilişki istemelerine rağmen, evlilik güçlükleri ve sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Uzun dönemli ilişkiler kurmak ve sürdürmek, ilişkiye hazır olmayı ve ilişki konusunda beceri sahibi olmayı gerektirmektedir. Bu durum, araştırmacıların ve psikolojik yardım mesleklerinde çalışanların dikkatini konuya yöneltmelerini sağlayarak, evliliğe hazırlık programlarının ve önleyici yaklaşımların önemini ortaya çıkarmıştır (Ridley ve Sladeczek, 1992; Duncan ve Box, 1996; Martin, Martin ve Martin, 2001).

Evli çiftlere ve ailelere yardım etmede eş terapisi, evlilik ve aile terapisi gibi terapötik müdahaleler popülerliğini sürdürürken, evlilik öncesi eğitim ve hazırlık programlarına odaklanan çok az çaba bulunmaktadır. Oysa ki ergenler, evlilik konusunda toplumdaki en büyük risk grubunu oluşturmaktadır (Martin, Specter, Martin ve Martin, 2003). Erken yaşlarda, evliliğe hazırlıksız olarak giren bireyler, evlilikle ilgili gerçek dışı beklentiler içindedirler. Bu beklentilerin karşılanmamasından kaynaklanan hayal kırıklıkları ve küskünlükler, çatışmalara ve mutsuzluğa sebep olmaktadır (Martin, Martin ve Martin, 2001). Çatışma, tüm yakın kişilerarası ilişkilerin doğasında vardır. İlişkilerdeki duygusal yakınlık arttıkça, evlilik öncesi flört döneminde çatışmanın derecesi de artmaktadır. Evlilik öncesi görülen çatışma ve olumsuz etkileşim, evlilik sonrası çatışmaların habercisidir (Long, Cate, Fehsenfeld ve Williams, 1996). İşte bu çatışmaları ve bunlardan kaynaklanabilecek boşanmaların önlenmesi, daha doyum verici ve kalıcı evliliklerin sağlanması, evlilik öncesi ilişkileri geliştirmeye yönelik eği-

timlerin ve programların gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır (Stahmann, 2000). Araştırmalar da göstermektedir ki, evlilik stresini azaltmada ve başarılı evlilikler kurmada önleyici ve hazırlayıcı programlar etkili olmaktadır (Markman, Floyd, Stanley ve Storaasli, 1988; Markman, Renick, Floyd, Stanley ve Clements, 1993).

Evliliğe hazırlık programlarının pek çok olumlu etkisi görülmekle birlikte, iki temel faydadan söz edilebilir. Birincisi, evliliğin ilk yıllarında evlilik kalitesinde görülen düşüşü azaltması beklenirken; ikinci olarak danışman ve evliliğe hazırlanan çiftler arasında kurulan terapötik ilişki, çiftlerin evlilik sonrasında ortaya çıkan sorunlar karşısında yardım alma eğilimini artırmaktadır. Ayrıca, evlilik öncesinde terapötik yardım konusunda bilgi sahibi olan çift, evliliklerinde ortaya çıkan tehlike sinyallerine karşı farkındalıklarını artırmaktadır. Bu bireyler oluşan bu tehlikelerle başa çıkmak için ihtiyaç duyulan profesyonel destekleri almaya daha çok isteklidirler (Schumm, Silliman ve Bell, 2000).

İlgili literatüre bakıldığında, evlilik hazırlık programlarının Batıda yaygın olarak kullanıldığı, lise ve üniversitelerde eğitimlerinin verildiği görülmektedir. Bu programlar, evlilik ve ilişki hakkında bilgi ve beceri (iletişim, aile özgeçmişi, problem çözme, karar verme, aile bütçesini hazırlama, evlilikten beklentiler, inançlar ve değerler gibi) kazandırmayı amaçlayacak şekilde yapılandırılmışlardır (Stahmann, 2000; Valiente, Belanger ve Estrada, 2002). Ülkemizde ise evlilik danışması ve terapisinin yanı sıra, önleyici ve ilişki geliştirme yaklaşımlarının son yıllarda popülerlik kazanmaya başladığı görülmekle birlikte, evliliğe hazırlık eğitimlerinin henüz yaygınlaşmadığı bilinmektedir (Aydemir-Sevim, 1996; Kalkan, 2002). İstanbul Üniversitesinin yaygın eğitim çerçevesinde, bir uygulama etkinliği olarak hayata geçirdiği "Evlilik Okulu" projesinde, evliliğe aday gençlerin evlilik ilişkileri ve evlilik yaşamıyla ilgili farkındalık ve bilinç düzeyinin artırılması amaçlanmaktadır. Ayrıca Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün "Aile Okulu" çalışmaları ve ailenin eğitimine yönelik çabaları da aileleri bilinçlendirmeyi hedeflemektedir.

Çiftlerin evliliklerinde uyumsuzluğa ve boşanmaya sebep olabilecek risk faktörlerini önceden kestirmelerine yönelik önleyici bir yaklaşım sunan evliliğe hazırlık programlarının etkililiğini değerlendirmek, aynı

zamanda bireylerin evliliklerine ve mevcut partnerlerine ilişkin algılarını ortaya koymak, bunların ölçülmesini gerektirmektedir.

İlgili literatüre bakıldığında, bireylerin evlilik öncesi ilişkilerini değerlendirmelerini ölçmek amacıyla geliştirilmiş çeşitli ölçme araçları bulunmaktadır. Bu çabaların Batıdaki örnekleri olan, Bienvenu (1975) tarafından geliştirilen “Premarital Communication Inventory”, Holman, Larson ve Harmer (1994) tarafından geliştirilen “Preparation for Marriage Questionnaire”, Williams, Jurich ve Denton (1995)’a ait “Facilitating Open Couple Communication, Understanding and Study” bunlardan bazılarıdır.

Ülkemizde, bireylerin evlilik öncesi ilişkilerini farklı boyutlarda (iletişim, arkadaş ilişkileri, aile ilişkileri, cinsel uyum ve dini değerler) değerlendirmelerine yönelik bir ölçme aracına duyulan gereksinimden hareketle yürütülen bu çalışmanın amacı, bireylerin evlilik öncesi romantik ilişkilerini değerlendirilerini ortaya koyan geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmek ve bunun psikometrik özelliklerine ilişkin bilgileri saptamaktır.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırma, Ondokuz Mayıs Üniversitesinde öğrenim gören öğrenciler arasından seçkisiz seçim yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırmanın örneklemini 101’i kız ve 102’si erkek olmak üzere toplam 203 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması 22.95, romantik ilişki yaşama süre ortalamaları ise 14.68 aydır.

Veri Toplama Araçları

İlişkilerde Mutluluk Ölçeği

Evlilik öncesi yakın ilişkileri genel olarak değerlendirmeyi ve ilişkilerdeki mutluluk düzeyini belirlemeyi amaçlayan ölçek Kışlak-Tutarel (2002) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek, sevgi, mutluluk, genel doyum, ilişkinin istikrarı, sorunların ciddiyeti ve ilişkiye bağlılık düzeyi ile ilgili algıları ölçmektedir.

Yedi aralıklı likert tipi ölçeğin geçerliğini belirlemek için ölçüt geçerliği kullanılmıştır. Evlilikte Uyum Ölçeği ile arasındaki korelasyonun .69 olduğu görülmüştür. Güvenirliğini belirlemek için iç tutarlık, test tekrar test ve iki yarım test güvenirlilik katsayıları hesaplanmıştır. Buna göre, ölçeğin iç tutarlık katsayısı .80, test tekrar test güvenirlilik katsayısı .86 ve iki yarım test güvenirlilik katsayısı ise .80 bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada ölçeğin madde analizi madde-toplam puan korelasyonları hesaplanarak yapılmış; yapı geçerliği ise temel bileşenler faktör çözümlemesi ve varimax döndürülmüş faktör çözümlemesi kullanılarak incelenmiştir. Ölçüt geçerliği için Evlilik Öncesi İlişkileri Değerlendirme Ölçeği ile İlişkilerde Mutluluk Ölçeği puanları arasındaki korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Güvenirlilik çalışmalarında ise iç tutarlık katsayıları için Cronbach Alpha formülü kullanılmış; test-tekrar test güvenirliliği için ise iki uygulama puanları arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Bu işlemler, veriler araştırmacılar tarafından toplandıktan sonra SPSS’de değerlendirilmiştir. Verilerin analizi araştırmacılar tarafından yapılmış; gerek duyulduğunda alanda uzman kişilerden yardım alınmıştır.

Ölçeğin Geliştirilmesiyle İlgili Çalışmalar

Evlilik Öncesi İlişkileri Değerlendirme Ölçeği, araştırmacılar tarafından konu ile ilgili literatürün ve çeşitli ölçme araçlarının taranması yoluyla hazırlanmıştır. Literatürün öngördüğü şekilde yüz altı maddelik bir soru havuzu oluşturulmuş ve bununla ilgili olarak, psikolojik danışma ve rehberlik alanındaki iki uzmanın görüşlerine başvurulmuş, onların eleştirisi ve önerileri doğrultusunda bazı maddelerde dil ve içerik açısından değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerden sonra ölçek, romantik ilişki yaşayan, evli olmayan bireylere uygulanmıştır. Madde test korelasyonunda, korelasyon katsayısı .30’un altında kalan maddeler eleterek ölçek otuz dört maddeye indirilmiştir.

Otuz dört maddelik ölçeğin madde test korelasyon katsayıları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. EÖİDÖ Madde Test Korelasyon Katsayıları

Madde No	R	Madde No	R
1	.32	18	.30
2	.46	19	.30
3	.50	20	.43
4	.40	21	.46
5	.32	22	.30
6	.45	23	.39
7	.32	24	.37
8	.30	25	.30
9	.31	26	.38
10	.30	27	.37
11	.46	28	.35
12	.38	29	.40
13	.30	30	.30
14	.36	31	.33
15	.34	32	.34
16	.33	33	.30
17	.31	34	.30

Ölçeğin madde-test korelasyonları .30 ile .46 arasında değişmektedir. Bir maddenin testin tümünün ölçtüğü özelliği ölçüp ölçmediğinin bir göstergesi olan madde-test korelasyonunda, bir maddenin, testin tümü ile tutarlılığının göstergesi olabilecek en düşük değer .20 olarak verilmektedir (Aiken, 1994). Buna göre, bu araştırmada elde edilen korelasyon katsayıları madde analizi için kabul edilebilir düzeydedir.

Otuz dört maddelik ölçek 1 ile 5 arasında derecelendirilerek, geçerlik ve güvenilirlik çalışması için tekrar uygulanmıştır. Test-tekrar test güvenilirliği için ölçeğin son şeklinin uygulanması, üç hafta ara ile 64 kişilik bir grupta tekrarlanmıştır. Beş'li likert tipi olan ölçekte, cevaplayıcıların görüşlerini (1) Hiç katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5) Tamamen katılıyorum şeklinde derecelenmeleri istenmektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 170, en düşük puan ise 34'dür. Ölçekten alınan toplam puanların yüksekliği, bireyin mevcut ilişkisine yönelik mutluluk düzeyinin yüksekliğini ve ilişkisine yönelik olumlu düşüncelerinin fazlalığını göstermektedir.

BULGULAR

Bu bölümde Evlilik Öncesi İlişkileri Değerlendirme Ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Evlilik Öncesi İlişkileri Değerlendirme Ölçeğinin Geçerliliğine İlişkin Bulgular

EÖİDÖ'nin geçerliğini sınamada, yapı geçerliği ve benzer ölçekler geçerliği kullanılmıştır.

Ölçeğin faktör yapısını inceleyebilmek ve alt boyutlarını belirleyebilmek amacıyla varimax dik döndürme tekniği ile birlikte uygulanan Temel Bileşenler Analizi sonucuna göre, varyansın %42.99'unu açıklayan beş faktör belirlenmiştir. Faktör analizinde faktör yüklerinin .30 ve üzerinde olması kabul edilebilir bulunmaktadır. Maddelerin buldukları faktördeki yük değerleriyle, diğer faktörlerdeki yük değerleri arasındaki farkın ise en az .10 olmasına dikkat edilir (Büyükoztürk, 2002). Bu çalışmada da bu değerler dikkate alınmıştır. EÖİDÖ'nin beş faktörünün açıkladıkları varyans miktarları ve öz değerleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. EÖİDÖ Faktörlerinin Açıkladıkları Varyans Oranları ve Öz Değerleri

Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4	Faktör 5
Açıklanan Varyans	Açıklanan Varyans	Açıklanan Varyans	Açıklanan Varyans	Açıklanan Varyans
%9.65	%8.69	%8.43	%8.25	%7.96
Öz değeri	Öz değeri	Öz değeri	Öz değeri	Öz değeri
6.482	2.563	2.134	1.767	1.670

Tablo 2'de görüldüğü gibi, EÖİDÖ'nin beş faktörünün açıkladıkları toplam varyans %42.99'dur. Bu varyansın, %9.65'i birinci faktörden kaynaklanmakta olup 7 maddeden oluşmaktadır. Bu faktör "dini değerler" olarak isimlendirilmiştir. İkinci faktör toplam varyansın %8.69'unu açıklayan 7 maddeden oluşmaktadır ve "iletişim" olarak isimlendirilmiştir. 8 maddeden oluşan üçüncü faktör toplam varyansın %8.43'ünü açıklamaktadır ve "arkadaş ilişkileri" olarak isimlendirilmiştir. "Aile ilişkileri" olarak isimlendirilen dördüncü faktör toplam varyansın %8.25'ini açıklayan 6 maddeden ve "cinsel uyum" olarak isimlendirilen beşinci faktör ise toplam varyansın %7.96'sını açıklayan 6 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerin beş faktöre dağılımı ve faktör yükleri Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. EÖİDÖ'nin Faktör Analizi Sonuçları

Madde No.	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4	Faktör 5
1	,602				
2	,646				
3	,633				
4	,755				
5	,637				
6			,431		
7	,391				
8			,361		
9			,339		
10			,589		
11	,413				
12				,607	
13				,566	
14				,747	
15				,681	
16				,669	
17			,433		
18				,453	
19			,624		
20			,667		
21		,363			
22			,552		
23					,648
24					,743
25					,507
26					,421
27					,501
28		,643			
29		,733			
30		,559			
31		,307			
32		,701			
33					,427
34		,655			

Tablo 3'de görüldüğü üzere, EÖİDÖ'nin faktör yükleri .33 ile .75 arasında dağılım göstermektedir.

Evlilik Öncesi İlişkileri Değerlendirme Ölçeği'nin geçerliğini sınamak için ölçüt geçerliği de kullanılmıştır. Bulgular, Evlilik Öncesi İlişkileri Değerlendirme Ölçeği ve İlişkilerde Mutluluk Ölçeğinden alınan puanlar arasındaki korelasyon katsayısının .48 ($p < .01$) olduğunu göstermektedir.

Evlilik Öncesi İlişkileri Değerlendirme Ölçeğinin Güvenirliğine İlişkin Bulgular

Evlilik Öncesi İlişkileri Değerlendirme Ölçeğinin güvenirliliği iç tutarlık katsayısı ve test-tekrar test güve-

nirlik katsayısı hesaplanarak incelenmiştir. Otuz dört maddelik ölçeğin bütününe ilişkin iç tutarlık katsayısı (Cronbach Alpha) .86 bulunmuştur. Alt ölçekler için ise sırasıyla Cronbach Alpha katsayıları .77, .75, .70, .73 ve .68 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca 64 kişinin Evlilik Öncesi İlişkileri Değerlendirme Ölçeğinden aldıkları puanlar üzerinde test-tekrar test güvenirliliği hesaplanmıştır. Ölçek üç hafta arayla tekrar uygulanmış ve iki uygulamadan elde edilen puanlar için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayısının hesaplanması sonucu elde edilen test-tekrar test güvenirlilik katsayısı .72 ($p < .01$)'dür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, bireylerin evlilik öncesi ilişkilerini değerlendirmelerini belirlemeye yönelik bir ölçme aracı geliştirilmiştir. Otuz dört maddeden oluşan Evlilik Öncesi İlişkileri Değerlendirme Ölçeği (EÖİDÖ)'nin geçerlik çalışmasında yapı geçerliği ve ölçüt geçerliği kullanılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla yapılan faktör analizi sonuçları, varyansın %42.99'unu açıklayan beş faktör olduğunu ortaya koymuştur. Bu faktörler, dini değerler, iletişim, arkadaş ilişkileri, aile ilişkileri ve cinsel uyum olarak isimlendirilmiştir. Ölçüt geçerliği için, EÖİDÖ'nin İlişkilerde Mutluluk Ölçeği (İMÖ) ile korelasyonuna bakılmıştır. Bulgular, EÖİDÖ ve İMÖ'den alınan puanlar arasındaki korelasyonun .48 ($p < .01$) olduğunu göstermektedir. Bulunan bu değer, ölçeğin geçerliğine katkı sağlamaktadır.

Ölçeğin güvenirlilik çalışmasında iç tutarlılık ve test-tekrar test yöntemleri kullanılmıştır. EÖİDÖ'nin bütününe ilişkin iç tutarlık katsayısı (Cronbach Alpha) .86 bulunurken, alt ölçekler için ise sırasıyla .77, .75, .70, .73 ve .68 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenirlilik katsayısı ise .72 bulunmuştur. Bulunan bu değerler, EÖİDÖ'nin güvenirliliği için yeterli sayılabilecek düzeydedir.

EÖİDÖ'nin, evliliğe hazırlık programlarında ve evlilik eğitimlerinde, çiftlerin mevcut ilişkilerini dini değerlerdeki, arkadaş ve aile ilişkilerindeki, iletişim ve cinsellikteki uyumları açısından değerlendirmelerinde, mevcut ve olası sorunları belirlemede ve gerekli önlemleri almada kullanılması önerilebilir.

Genel olarak, Evlilik Öncesi İlişkileri Değerlendirme Ölçeğinin, romantik ilişki yaşayan bireylerin, sahip ol-

dukları ilişkilerine yönelik algılarını değerlendirmede kullanılabilecek yeterlikte psikometrik özelliklere sahip geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Aiken, L.R. (1994). *Psychological testing and assessment*. Boston: Allyn and Bacon.
- Aktaran: Ayvaşık, H.B. (2000). Kaygı duyarlılığı indeksi: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(46), 43-57.
- Aydemir-Sevim, S. (1996). Ttransaksiyonel analize dayalı bir eğitim programının evli çiftlerin ego durumları ve evlilik yaşamlarına ilişkin bazı değişkenlere etkisi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Bienvenu, M.J. (1975). A measurement of premarital communication. *The Family Coordinator*, January, 65-68.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı.. Ankara: Pegem Yayınları.
- Duncan, S. F. ve Box, G. (1996). Racial and gender effects on perceptions of marriage preparation programs among college-educated young adults. *Family Relations*, 45,1,80-90.
- Holman, T.B., Larson, J.H. ve Harmer, S.L. (1994). The development and predictive validity of a new premarital assessment instrument: The preparation for marriage questionnaire. *Family Relations*, 43, 46-52.
- Kalkan, M. (2002). Evlilik ilişkisini geliştirme programının, programa katılan eşlerin evlilik uyumu üzerindeki etkisi. Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Markman, H. J., Floyd, F. J., Stanley, S. M., ve Storaasli, R. D. (1988). Prevention of marital distress: A longitudinal investigation. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56, 210-217.

- Markman, H. J., Renick, M. J., Floyd, F. J., Stanley, S. M., ve Clements, M. (1993). Preventing marital distress through communication and conflict management training: A 4- and 5-year follow-up. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61, 70-77.
- Martin, P.D., Martin, M. ve Martin, D. (2001). Adolescent premarital sexual activity, cohabitation, and attitudes toward marriage. *Adolescence*, 36, 143, 601-609.
- Martin, P.D., Specter, G., Martin, M. ve Martin, D. (2003). Expressed attitudes of adolescents toward marriage and family life. *Adolescence*, 38, 150, 359-367.
- Long, E.C.J., Cate, R.M., Fehsenfeld, D.A. ve Williams, K.M. (1996). A longitudinal assessment of a measure of premarital sexual conflict. *Family Relations*, 45, 302-308.
- Ridley, C.A. ve Sladeczek, I.E. (1992). Premarital relationship enhancement: its effects on needs to relate to others. *Family Relations*, 41, 2, 148-153.
- Schumm, W.R., Silliman, B. ve Bell, D.B. (2000). Perceived Premarital Counseling Outcomes Among Recently Married Army personnel. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 26, 177-186.
- Stahmann, R.F. (2000). Premarital counselling: a focus for family therapy. *Journal of Family Therapy*, 22, 104-116.
- Tutarel-Kışlak, Ş. (2002). İlişkilerde mutluluk ölçeği (İMÖ): güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Kriz Dergisi*, 10, 1, 37-43.
- Valiente, C.E., Belanger, C.J. ve Estrada, A.U. (2002). Helpful and harmful expectations of premarital interventions. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 28, 71-77.
- Williams, L.M., Jurich, J ve Denton, W. (1995). Predicting marital success after five years: Assessing the predictive validity of FOCCUS. *Journal of Marital and Family Therapy*, 12, 141-154.
- Woody, R.H. ve Woody, J.D. (1973). *Sexual, Marital and Familial Relations*, Bannerstone House, Illinois, U.S.A, 1973.